

TILLSAMMANS SKAPAR VI KULTUR

Utgiven av: Region Skåne 2023
Layout: Långe Leve Kommunikation

Bild framsida: I Skånes dansteaters projekt *Time Loops* deltog barn, ungdomar och vuxna tillsammans med koreograf och dansare för att genom rörelse undersöka gemenskap, tid och plats. Arbetet resulterade i föreställningar som visades för publik. Foto: Jacob Stage

Innehåll

Del 1	5
Utlysningen	5
Deltagarbaserad kultur	6
Projekten	7
Del 2	11
Att jobba tillsammans	11
Att hitta deltagare	12
Att skapa tillsammans	13
Konsten	15
Samhället	16
Communitykonst och -kultur och deltagarbaserad kultur	17
Del 3	21
Paradoxens handlingsutrymme	21
Tänk på!	23

Del 1

Utlysningen

”Kulturens roll och betydelse för människor och samhälle handlar i grunden om demokrati, yttrandefrihet och samhörighet.”

Så står det i Regional kulturplan för Skåne 2021-2024. Det står också att ett inkluderande kulturliv där fler har möjlighet att delta och känna sig delaktiga, såväl i städer som på landsbygd, gynnar hela kultursektorn. En förhoppning är att en mångfald av röster, berättelser och uttryck kan skapa identifikation och samhörighet. Men kulturplanen slår också fast att det finns stora skillnader i tillgången till delaktighet i kulturlivet i Skåne.

Hösten 2021 bjöd Region Skåne in kulturaktörer att söka stöd för projekt som rymms inom begreppen communitykonst och -kultur och deltagarbaserad kultur. Genom satsningen ville regionen ge fler invånare möjligheten att, tillsammans med aktörer inom konst och kultur, vara delaktiga och medskapande för att öka invånarnas inflytande över utbudet av konst och kultur i Skåne.

Utlysningen var öppen för utforskande projekt där kommunala verksamheter, det fria kulturlivet och den idéburna sektorns organisationer tillsammans ville pröva nya arbetsmetoder och öka delaktigheten. Alla konst- och kulturområden var välkomna att söka. Tio projekt fick beviljat stöd inom fält som film, dans, bildkonst, musik och teater för att genomföra deltagarbaserade processer i bland annat Knislinge, Trelleborg, Helsingborg och Svalöv.

Denna text utgår från samtal med projektägare, samarbetsparter och deltagare från genomförda projekt och samlar erfarenheter från arbetsprocesserna.

Bilder från Skånes Dansteaters projekt *Time Loops* när de var på plats i Lund.

Foto: Carl-Johan Folkesson

Deltagarbaserad kultur

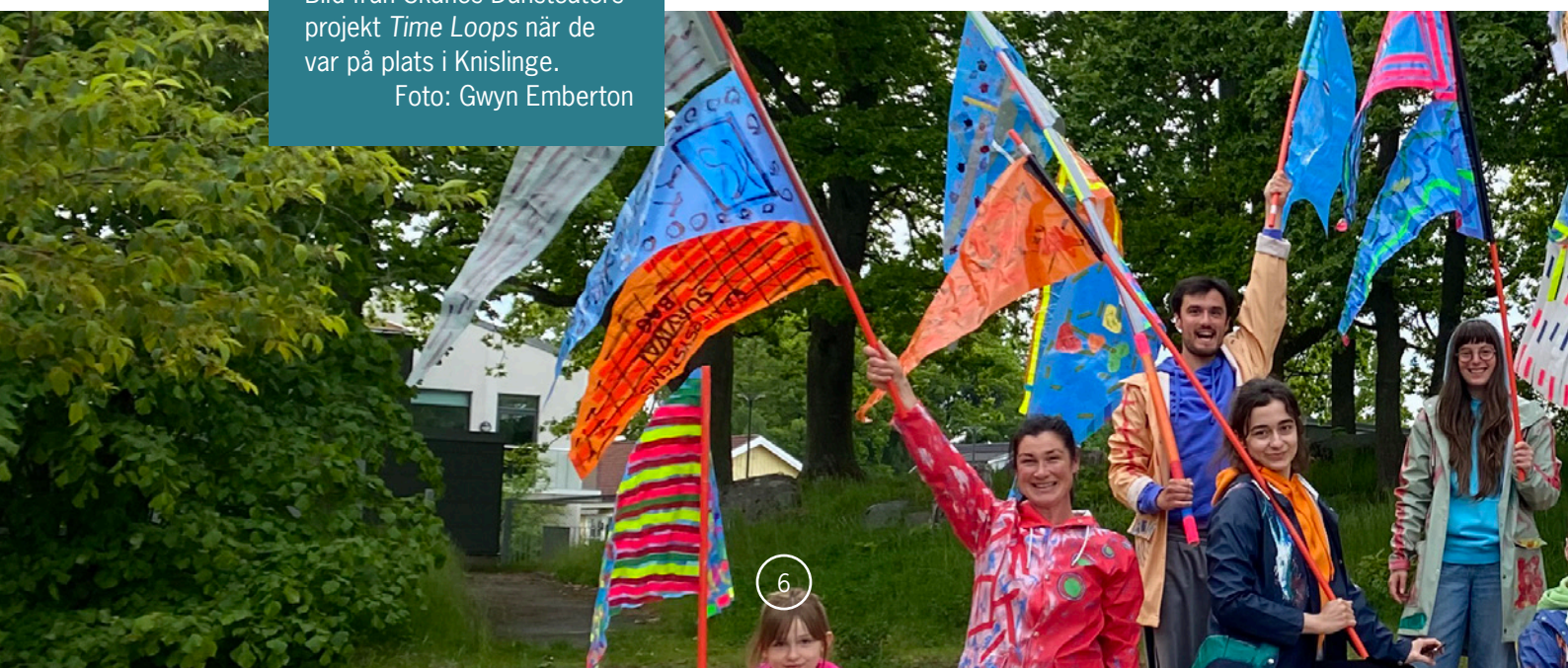
Communitykonst och -kultur och deltagarbaserad kultur är inte nytt. På nationell nivå har Statens konstråd och Kulturrådet de senaste åren utforskat fältet bland annat genom satsningar som Konst Händer och Kreativa Platser och runt om i Sverige undersöks hur människor kan delta i kulturskapande i andra roller än bara som publik.

Det är ett inkluderande fält som saknar en tydlig definition. Det finns inte en gemensam metod, en given organisering eller ett givet slutresultat. Alla former av konst- och kulturutövare kan ägna sig åt en deltagarbaserad praktik. Deltagandet kan ske på alla olika nivåer och på en mängd olika sätt. Gemensamt är att kulturen blir en plattform där människor kan mötas och där relationer kan byggas. Ofta finns en önskan om att lyfta röster, berättelser och perspektiv som annars sällan ges plats. Förhoppningen är att de som deltar ska gå stärkta ur arbetet, att de ska känna sig sedda och lyssnade på.

Projekten är till sin natur processdrivna snarare än resultatdrivna. Hur man gör, processen och metoden, blir en del av själva verket och ibland är de hela verket. Projekten blir plats- och kontextspecifika och helt unika. De sker i en ständig dialog mellan kulturutövare, deltagare och en plats och synliggör ofta samhällsstrukturer och maktpositioner.

Ofta bygger initiativen på sociala ambitioner som jämlikhet och rättvisa. Praktiken har sina rötter i 1960-talets aktivism och sociala rörelser. Det handlar å ena sidan om att demokratisera och decentralisera kulturen, att ta den från elitistiska och svårtillgängliga kulturinstitutioner ut till folket, ut i det offentliga rummet, till vanliga människors mötesplatser. Å andra sidan handlar det om att ta in fler perspektiv till konst- och kulturscenerna, göra dem mer inkluderande och visa på den mångfald av människor och uttryck som präglar vår samtid.

Bild från Skånes Dansteaters projekt *Time Loops* när de var på plats i Knislinge.
Foto: Gwyn Emberton

Projekten

FILMA!

Fridhems Folkhögskola har i ett samarbete med Malmö kulturskola genomfört workshops med ungdomar som bor i Oxie, Toftanäs och Rosengård i Malmö med en önskan om att öka antalet unga från underrepresenterade grupper som söker sig till filmområdet. Deltagarna fick under två veckor närma sig filmbranschen och filmskapande genom att introduceras för olika professionella roller som skådespelare och regissörer, göra studiebesök på arbetsplatser inom TV- och filmbranschen samt göra egna filmer.

Communitykultur Landskrona

HELA ideella, en paraplyorganisation för föreningar, har samarbetat med Kulturförvaltningen i Landskrona. Samarbetet inleddes med workshops för att gemensamt utforska deltagarbaserad kultur. Sedan har en inbjuden konstnär haft workshops med kvinnor och barn från området Karlslund där deltagarna genom övningar berättat om området. Berättelserna har inspirerat konstnären till en muralmålning som ska uppföras i området.

Konsert för invånare av invånare

Helsingborgs Symfoniorkester & Konserthus (HSO) har i samarbete med Fritid Helsingborg undersökt hur invånare från områdena Dalhem, Drottninghög och Fredriksdal, tillsammans med HSO och aktörer från det fria kulturlivet kan skapa musik och musikuttryck på nya sätt samt hur HSO kan nå ut till en bredare publik. En tonsättare och en teaterpedagog har lett arbetet med deltagare i blandade åldrar från områdena. Arbetet resulterade i en konsert på Tryckeriet i Drottninghög där Helsingborgs Symfoniorkester framförde musik skriven och inspirerad av deltagarna.

Malmö konsthalls projekt *Lyssna* har utforskat hur de kan skapa kreativa platser och kontaktytor för konstintresserade personer med funktionsnedsättning.

Foto: Amy Hvornum

Lyssna

Malmö konsthall har i samarbete med de dagliga verksamheterna LSS: Redaktionen, Podd-gruppen och Antennen Film utforskat hur de kan skapa kreativa platser och kontaktytor för konstintresserade personer med funktionsnedsättning. Genom en öppen ateljé ledd av inbjudna konstnärer har deltagarna skapat konstverk.

Som vi var med om

Neoepos har i ett samarbete med Eslöv kommun besökt dagliga verksamheter för äldre för att ge dem möjlighet att berätta sina egna historier genom kreativt skrivande, digitala verktyg, bild, ljud och film.

Time Loops

Skånes dansteater har samarbetat med föreningar och kommunala verksamheter i Helsingborg, Lund, Knislinge, Höör och Simrishamn. Barn, ungdomar och vuxna har deltagit och tillsammans med koreograf och dansare genom rörelse undersökt gemenskap, tid och plats. Arbetet resulterade i föreställningar som visats för publik.

Walk in my shoes Malmö

SPECT scenkonst har samarbetat med Biblioteken i Malmö och ABF Malmö i ett deltagarbaserat scenkonstprojekt. Boende i Malmö möts och berättar sina och varandras historier om aspekter av ensamhet. Mötena filmas och resulterar eventuellt i en dokumentärfilm.

Pilot: Samutveckla - en förstudie i förståelsen av målgrupper & behov – medskapandemetoder & generationsmöten i Östra Göinge kommun

Wanås konst har samarbetat med Fryshuset i Broby, Östra Göinge kommuns äldrepedagog och personal i särskola för att bjuda in invånare i kommunen för att gemensamt testa aktiviteter och ta fram ett året-runtprogram till framtida pedagogisk verksamhet. Avsikten med förstudien är att samla kunskap och erfarenheter samt bilda nätverk. Målet är att genom deltagarbaserad kultur och samverkan nå ut till fler och nya grupper.

Spotlight

Trelleborgs museum har samarbetat med Arvsfondsprojektet KRETS som ABF Sydvästra Skåne driver för att bjuda in unga mellan 15 och 20 år att skapa kultur. Deltagarna har med stöd av pedagoger utforskat teman som trygghet och tillsammans skapat en teaterföreställning i form av en vandringsföreställning som rör sig genom utställningsmiljöerna på Trelleborgs museum.

Resande Verkstad

Växtvärket har samarbetat med Rosengårds fritidsgård för att tillsammans med fritidsgårdens besökare utforma och bygga en trädgård. Landskapsarkitekter från Växtvärket har besökt fritidsgården och ungdomar som velat delta har genom övningar kommit med idéer som gemensamt omvandlats till en gestaltning. Utifrån gestaltningen har trädgården anlagts tillsammans med deltagarna. Projektet har velat undersöka och belysa hur barn och unga kan involveras i stadsutveckling- och gestaltningsprocesser på ett meningsfullt sätt.

I projektet *Spotlight – Vad gjorde Mika igår kväll?* har ABF och Trelleborgs Museum bjudit in unga mellan 15 och 20 år att skapa kultur. På bilden ett genrep av nattklubben i deras vandringsföreställning på museet.

Foto: John Erenbo

Del 2

Att jobba tillsammans

I samtliga projekt bestod projektgruppen av aktörer från både det fria kulturlivet och kommunala verksamheter. I några av projekten var aktören från det fria kulturlivet sökande och projektägare, i andra fall stod den kommunala verksamheten för huvudansvaret.

I de projekt där det sedan tidigare fanns en etablerad relation mellan de två parterna fungerade samarbetet bättre. Då fanns en initial förståelse för den andres situation och parterna kunde lättare mötas i en gemensamt formulerad projekttid. Det fanns också en förförståelse för varandras verksamheter vilket ledde till rimliga förväntningar på insatser och resurser.

I andra samarbeten var projektets upplägg inte helt etablerat mellan parterna när ansökan skickades in. Det innebar att det tog tid i början av projektet för att förstå hur de skulle samarbeta och i några fall visade det sig att man inte delade bilden av vad som skulle göras och vad de olika parterna skulle bidra med. Detta bidrog till att tidplaner fick skjutas upp och en frustration uppstod inom projektet.

Att idén och samarbetets struktur var väl förankrade både uppåt och neråt i organisationerna visade sig vara en framgångsfaktor. Men även då förankring fanns kunde det vara svårt att få det gensvar och de resurser som behövdes, eftersom det på förhand var svårt att förutse vilken riktning projektets innehåll skulle ta.

En del projekt inleddes med gemensamma workshops på temat deltagarbaserad kultur för att skapa en gemensam värdegrund och förståelse för den kommande processen. I workshopen kartlades vilka resurser som fanns och vilka som kunde komma att behövas, vilket förenklade det kommande arbetet. Med en fördjupad kunskap om varandras verksamheter kunde parterna lättare dra fördel av varandras olikheter och fördela roller och uppgifter efter det.

Flera lyfte fram att det underlättade att ha en projektledare som var kontaktperson till deltagarna och fungerade som en mellanhand mellan projektets initiativtagare och de som deltog. Det finns dock en risk med en ensam projektledare då mycket ansvar hamnar på en enda person.

Flera projekt framförde en önskan om ett första ekonomiskt stöd för etableringsfasen i ett deltagarbaserat projekt som fokuserar på att hitta och skapa samarbeten. Dessa relationer tar tid att bygga och utgör grunden för det framtida arbetet. En möjlighet är att finansiären mer aktivt stöttar under denna fas och erbjuder

exempelvis workshops som hjälper parterna att närma sig varandra, förstå varandra och formulera ett projekt ihop. Ett sådant upplägg, menar en del projektägare, skulle också innebära att mer oväntade samarbeten kan etableras eftersom det öppnar för att helt nya kontakter tas.

I en del projekt fanns en obalans mellan de sökande parterna där den ena var en verksamhet med anställda som kunde lägga in mer arbetstid i projektet än vad budgeten medgav, medan den andra parten endast hade tillgång till de timmar som det budgeterats för. I ett projekt med en liten finansiering krävs nästan alltid att man är beredd att bidra med egen tid, och ojämlikheten skapade i vissa projekt en stor frustration.

Projektägare önskar också en tydlighet från finansiären om förväntningar på deras insatser. Det nätverk som Region Skåne formade med projektets representanter uppskattas av många och beskrivs som en plats för att dela erfarenheter och utmaningar och få stöd. Samtidigt var det otydligt hur mycket man förväntades delta, om man var där för sin egen skull eller för regionens.

Att hitta deltagare

För många projekt visade sig den största utmaningen ligga i att hitta deltagare. Att människor ville vara med och bidra med sin tid, sitt engagemang och sina erfarenheter var en förutsättning för projekten. Den samlade bilden är att det enda sättet att engagera deltagare är genom att bygga relationer och att det är ett arbete som tar tid.

Projekten hade i de flesta fall en tydligt formulerad målgrupp, ofta kategoriserad efter ålder, kön och/eller bostadsområde. I några projekt fanns redan en etablerad relation till deltagarna, i andra hade projektägarna en relation till verksamheter där de önskade deltagarna var engagerade. Men för flera projekt var det svårt att hitta den önskade målgruppen och ännu svårare att få den intresserad att delta. När projektets idé inte kommer från deltagarna kan det vara svårt att motivera för dem varför de ska engagera sig.

Den samlade erfarenheten från projekten är att det gick åt otroligt mycket tid att hitta deltagare, mycket mer tid än de flesta planerat och budgeterat för. Det var på förhand svårt, kanske omöjligt, att veta hur lång tid denna del av arbetet skulle ta. En del sökande hade när ansökan skrevs uppfattat att den andra partens nätverk hos målgruppen var större och mer etablerat än vad det i verkligheten var.

Det är en stor utmaning att bjuda in till ett projekt som ska formas av de som deltar. Kulturarbetare är ofta vana vid att arbeta med utforskande processer men civilsamhället behöver veta och förstå vad de ska vara en del av för att kunna engagera sig. Flera projekt beskriver att de hade behövt anpassa sig mer till lokala förutsättningar.

Erfarenheterna visade att det är lättare att involvera och jobba med grupper som redan träffas, som redan känner varandra och har något gemensamt. Kanske är de redan med i ett annat projekt tillsammans, går till samma fritidsgård eller bor i samma kvarter. Att hitta en nyckelperson som känner målgruppen och som de redan litar på visade sig vara en bra väg. Ett liknande sätt är att komma till en mötesplats där målgruppen redan tillbringar tid och känner sig hemma.

I ett projekt var några av deltagarna med i arbetet med att formulera ansökan till utlysningen. Då fanns det från början en möjlighet att förstå målgruppens behov och önskningsar. De projekt där någon part redan hade en relation till målgruppen fick en kort startsträcka när det gällde att hitta deltagare. I några projekt blev deltagarna så engagerade i arbetet att de hjälpte till att bjuda in sina vänner, vilket gjorde att antalet deltagare växte.

Att skapa tillsammans

Att skapa tillsammans, att vara kreativ och utforskande i en kollektiv process med andra människor, kan vara en fantastisk upplevelse. Vi lär oss om varandra, om oss själva och om samhället i stort. Några deltagare beskriver detta som en unik möjlighet att få tillgång till och få vara en del av kulturskapande på en hög nivå som annars sällan är öppen för icke-professionella. De pratar om mötet med yrkesverksamma kulturutövare och att det är just mötet som varit det viktigaste. Projekten har skapat anledningar för människor att mötas och kulturskapande har blivit ett sätt att vara tillsammans med andra, att aktivt skapa sammanhang och gemenskaper.

Att leda en medskapande konstnärlig process är både lärorikt, ögonöppnande och utmanande. Det visade sig vara viktigt att syftet med arbetet är tydligt definierat både för den som leder processen och för deltagarnas skull. Vilka behov finns, hos målgruppen och hos de enskilda deltagarna? Vad vill de göra, hur vill de göra det? Många projekt beskriver egenskaper som att vara lyhörd, nyfiken och att kunna anpassa sig som viktiga hos processledarna.

I en del projekt har de kreativa processerna letts av anställda hos en av de sökande aktörerna, i andra projekt av anlitate personer med passande konstnärlig inriktning. I flera projekt har det visat sig att den pedagogiska kompetensen hos de som leder processen, alltså de som deltagarna ska samarbeta med, är avgörande för hur arbetet går och hur positiv upplevelsen varit för deltagarna.

Deltagargruppens sammansättning behöver beaktas. Några deltagande ungdomar uttrycker att de fann en stor trygghet i att alla i gruppen vara nära varandra i ålder och menar att det ledde till en större kreativ frihet. I ett annat projekt lyfts det fram som viktigt att gruppen var väldigt blandad i ålder. Det gav en nyfikenhet som gynnade deras konstnärliga undersökande.

Metoder måste anpassas efter målgruppen, efter deras kunskapsnivå, engagemang och ibland även efter dagsform. Om det har varit nationella prov i skolan samma dag får kvällens övningar kanske anpassas efter det. Man måste acceptera att det är svårt att planera.

Många projekt pratar om just acceptans. Att förstå och acceptera att deltagarna har andra förutsättningar för att delta än de professionella deltagarna. Det kanske får vara okej att ungdomar droppar in och deltar efter dagsform och att någon som förra gången ville vara med inte hinner nästa gång. För privatpersoner är det kanske lämpligt att ses en kväll i veckan, eftersom det är vad de mäktar med efter jobbet, men för en professionell är det inte ett bra upplägg. För en institutions planering är ett år kort tid men för en privatperson är det ett långt åtagande.

Något som kan underlätta är att mötas vid samma tid varje vecka i lokaler där deltagarna känner sig hemma och känner sig trygga. Bjud på fika och mat, ingen som är hungrig orkar vara kreativ.

För vissa målgrupper, speciellt hos yngre, visade det sig vara viktigt att det finns vuxna som de kan identifiera sig med och litar på. Stora kulturinstitutioner kan verka skrämmande för den som inte varit i kontakt med dem tidigare men med vuxna som de känner igen sig i, kan känna tillit för, kan avståndet krympa och överbryggas. Därför är representation viktigt.

En konstnärlig process kräver tillit i gruppen. Att bygga tillit tar tid, det är ett långsiktigt arbete som inte kan skyndas fram. Flera projekt har uttryckt att det inte fanns tillräckligt med tid i detta korta projektupplägg. Det är en lång process att komma till det egna skapandet och den tiden fanns inte riktigt. Därför ansåg flera att det var nödvändigt att styra mer än vad de från början tänkt. Hur mycket som från början var bestämt varierade mellan projekten men de flesta hade en tydlig ram som kunde fyllas med ett mer fritt innehåll. Det skulle bli en föreställning på en utvald plats, en målning på en given vägg eller konstverk i ett specifikt material eller medium. För deltagarna var det viktigt att det var tydligt vad som gick att påverka, var det fanns en kreativ frihet och vad som var givna ramar. I en del projekt kunde ramarna med tiden vidgas och deltagarna få mer och mer ansvar, när de kände att de var mogna för uppgiften.

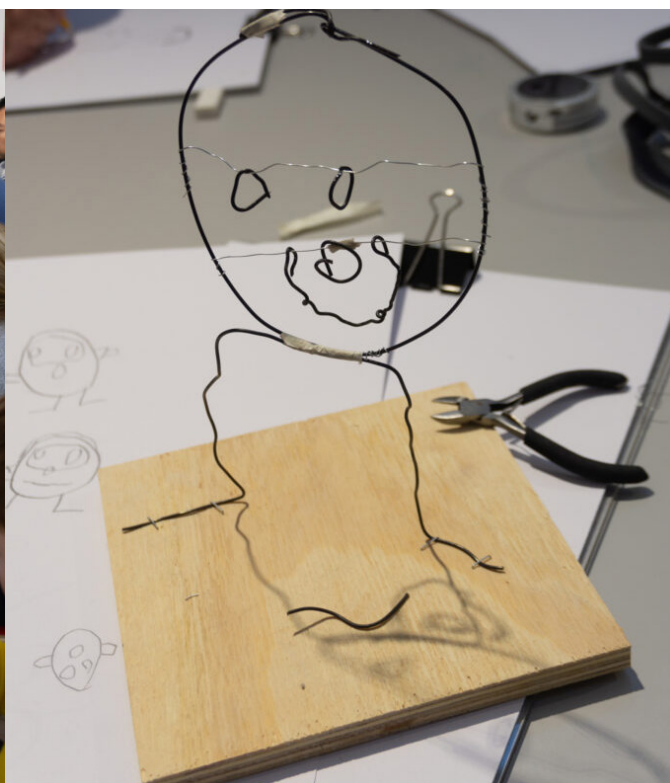
Malmö konsthalls projekt *Lyssna* har utforskat hur de kan skapa kreativa platser och kontakt-
ytor för konstintresserade personer med
funktionsnedsättning.

Foto: Amy Hvornum

Konsten

Det finns en plats- och kontextspecificitet i deltagarbaserad kultur. Den synliggör befintliga relationer och strukturer, den skapar nya relationer och nätverk. En samarbetspart beskriver hur hon letar deltagare och målar upp en bild av en väv av relationer som byggs upp i hennes stadsdel. Hon hör av sig till organisationer och föreningar, till kyrkan och till skolan. Hon hittar personer som vill engagera sig och som i sin tur engagerar sina bekanta. Detta relationsbyggande måste också ses som en del av verket och resultatet. Kring verket i deltagarbaserad kultur finns en situation och en historia som inte alltid är uppenbar i det som den utomstående kan uppfatta som slutresultatet. Platser, strukturer och relationer aktiveras. Sammanhang skapas.

Det finns aspekter av det godtyckliga, det tillfälliga, det planlösa, det oförutsägbara i deltagarbaserad kultur. För en del projekt har detta varit en stor utmaning men för de projekt som lyckats navigera i dessa förutsättningar och vågat vara öppna har detta blivit dess styrka. Sammanhanget skapas av något som inte helt går att identifiera. Även om projekten utifrån vissa parametrar har en given målgrupp, har det blivit tydligt att en målgrupp inte låter sig definieras så enkelt. Det finns ofta en önskan om att deltagarbaserad kultur ska skapa gemenskap och förståelse, och på samma gång präglas praktiken av samarbete och förhandling. I detta navigerande och förhandlande är det viktigt, och svårt, att hålla den konstnärliga visionen tydlig. Den professionella parten behöver veta och förstå vad som är förhandlingsbart för att en konstnärlig kvalité ska finnas kvar, och vad som inte är det, och samtidigt möta och samarbeta med deltagarna.

Några deltagande kulturinstitutioner har uttryckt att det är viktigt att bjuda in publiken att bli deltagare för att utveckla kulturens uttryck och för att i förlängningen göra kulturen mer angelägen för fler. Att bjuda in icke-professionella kan vara ett sätt att utforska vad vi förstår som konst. Deltagarna kan ha andra referenser, inspireras av andra estetiker och uttryck och kan vara friare i sitt sökande just eftersom de inte präglats av en institutionaliserad kulturvärld. En kulturutövare menar att det handlar om att vara öppen för andra influenser. En annan pratar om att krossa fördomar som förminskar vissa gruppers kulturella referenser och visa upp att de också har ett värde. Institutionerna får genom deltagarbaserade processer tillgång till fler verktyg för att utveckla den konstnärliga praktiken som de sedan har med sig i andra processer.

Konsten blir mer intressant när den för ett samtal med sin samtid. För att vara relevant måste konsten hela tiden utmanas och utvecklas. Att stötas och blötas med samhället är en sådan utmaning. För en del scenkonst utmanar deltagande även vilka kroppar som syns på scenen. Representationen breddas när icke-professionella tillåts medverka.

En del projekt menar att en hög professionell nivå varit viktig, och beskriver det som professionellt ljud och ljus och ett resultat som kan visas upp för en publik. Andra projekt sätter helt processen i fokus och menar att det viktiga inte är vad det blir utan vad man gör. I alla processer är möten mellan människor centrala.

Samhället

Social hållbarhet handlar idag om en jämlik fördelning av samhällets gemensamma resurser. En av de deltagande organisationerna beskriver hur några av deras deltagare aldrig tidigare hade besökt den institution de jobbar med, trots att den är offentligt finansierad, och menar att det i sig är en vinst med arbetet. De uttrycker en förhoppning om att de genom att sprida konst och kultur och göra den tillgänglig för fler, bidrar till att kulturbranschen på lång sikt blir mer inkluderande, mer jämlik och mer jämställd. Alla små steg i den riktningen är viktiga, menar de.

Långsiktighet lyfts fram som viktigt. Det pratas ofta om en projektrötthet, speciellt hos målgrupper och på platser som ofta ska involveras i samhällsförbättrande och demokratiskapande projekt. Kanske är den en sund reaktion på de projektbaserade finansieringsmodeller som präglar många offentliga verksamheter. Flera organisationer säger att det är svårt att säga något om deras projekts påverkan på samhällsutvecklingen under den korta tidsram som denna finansiering medgivit.

Istället pekar projekten på vikten av vad deltagarna tagit med sig från arbetet. I många fall går de ur projektet med nya kunskaper och erfarenheter, relationer till människor de kanske inte skulle träffat i andra sammanhang och kanske till och

med nya vänner. Projekten har lett till att en mängd människor har kunnat prova på kulturskapande som de inte fått möjlighet till annars. Ungdomar som aldrig tidigare har hållit i en hammare kan nu snickra, människor som inte haft inblick i vad samtida dans är har fått utforska rum och relationer med sina kroppar. Uppmuntrade av pedagoger har deltagare stått upp för sina egna idéer och kunnat skapa utifrån sina egna villkor.

Men en del projektägare understryker att det är svårt att veta exakt vad deltagarna faktiskt tar med sig. Erfarenheter kan vara svåra att verbalisera under projektets gång.

I några projekt har processen synliggjort att man måste kämpa för att kulturen ska ha en plats. Det har funnits ett behov att lyfta varför kultur är viktigt och visa det både för politiker, kommunens tjänstepersoner och för medborgare. Kultur kan förändra åsikter, hjälpa människor att uttrycka sig och få sina röster hörda, menar de. Att få testa kulturutövande kan också leda till att människor hittar något de tycker är kul, något som helt enkelt gör livet roligare.

På vissa håll har projekten synliggjort maktstrukturer och visat att institutioner inte är så lyhörda och välkomnande som de menar att de är. När nya konstnärliga och kulturella uttryck ska in i etablerade rum uppstår lätt en friktion där invanda åsikter och beteendemönster ifrågasätts, vilket kan leda till besvärliga situationer. En projektägare beskriver hur detta ständigt leder till diskussioner där medarbetare tvingas sätta ord på outtalade förväntningar och regler och att synliggörandet är ett första steg mot en större öppenhet och nya mer inkluderande arbetssätt.

Communitykonst och -kultur och deltagarbaserad kultur

Region Skåne samlar i denna utlysning projekt från olika konstfält och med en rad olika metoder under begreppen communitykonst och -kultur och deltagarbaserad kultur. Gemensamt för projekten är att de är processdrivna samt att de bjuder in icke-professionella att delta i skapandet.

Projekten själva använder olika många olika ord om sitt arbete. De pratar om deltagande, inflytande, medskapande, samskapande. De pratar om deltagare, medborgare, brukare, boende, invånare. De som leder processerna benämns pedagoger, facilitatorer, konstnärer, arkitekter, koreografer, kompositörer, processledare.

Community beskrivs ibland trevande som gemenskap men de flesta använder istället det svenska ordet målgrupp.

I en del projekt har målgruppen definierats av ålder, då ofta ungdomar eller seniorer. Ibland har det handlat om personer som är bosatta på samma plats, eller

på platser som liknar varandra. I en del projekt har könstillhörighet ringat in målgruppen. Ibland har deltagarna i gruppen aldrig träffats förut, ibland känner alla varandra sen innan och ibland har gruppen vuxit fram genom att deltagare bjuder in sina vänner.

En frågeställning som återkommer är om kulturaktören ska söka upp ett community som redan finns eller om kulturaktören genom projektet skapar ett community. Denna frågeställning är sammanflätad med frågan om vem som förväntas initiera projekten. Vems behov, längtan och önskan är utgångspunkten? I denna satsning kommer initiativet i nästan alla projekt uppifrån. Etablerade kulturaktörer ska arbeta tillsammans med civilsamhället, vilket i en del fall visat sig problematiskt. Detta synliggör i sig en maktstruktur som reglerar vem i samhället som har privilegiet att formulera problem och utmaningar och därmed även lösningar, vem som kan uttrycka en konstnärlig vision och söka pengar för att förverkliga den. Det finns också en maktobalans här där deltagare från civilsamhället bidrar med sin tid och sitt engagemang på sin fritid, samtidigt som anställda på institutioner gör detta jobb på sin avlönade arbetstid.

Resonemanget ovan visar att problematiken med begreppet community i det här sammanhanget inte endast handlar om att det är svårt att översätta till svenska, utan att det snarare handlar om vilka värderingar vi lägger i ordets innebörd. Några använder begreppet gräsrotskultur och menar att det är initiativ som kommer underifrån. Behov och önskemål kommer då från de som deltar, de som många projekt beskriver som målgruppen, istället för att det formuleras av det etablerade kulturlivet.

En projektägare lyfter fram att det är viktigt hur vi pratar om vad vi gör. Det måste vara synligt i vilken mån deltagare kan påverka, vilken makt de faktiskt har, ges eller kan ta.

SPECT scenkonst, Biblioteken i Malmö och ABF Malmö har samarbetat i projektet *Walk in my shoes* där boende i Malmö mötts och berättat sina och varandras historier om aspekter av ensamhet. På bilden samtalar Matthias Thorbjörnsson, Agneta Timotej, Eva Wendt och Emma Gao.

Foto: Mohamad Khalifeh

I projektet *Som vi var med om* har Neopos i samarbete med Eslöv kommun besökt dagliga verksamheter för äldre för att ge dem möjlighet att berätta sina egna historier med hjälp av kreativt skrivande, digitala verktyg, bild, ljud och film. På bilden berättar Ingmar Johansson minnen för Figge Heurlin. Foto: Marcus Laurin

Del 3

Paradoxens handlingsutrymme

”Genom att bunta ihop och beskriva det som ”ett” fenomen riskerar vi att missa och inte se det finkorniga. Just det som kan innehålla både politiskt viktiga och problematiska aspekter, och samtidigt vara allt annat som konst kan vara: en vacker grej, en problematiskt produkt, ett spekulativt rum, en dröm, med mera.”

Citatet är hämtat från urbanforskaren Sofia Wibergs bidrag i en antologi om Statens Konstråds satsning Konst Händer, då civilsamhällets organisationer bjöds in att söka ekonomiskt stöd och sedan parades ihop med en konstnär för ett konstnärligt samarbete. Projekten som fått stöd inom Region Skånes initiativ för deltagarbaserad kultur rör en mängd olika konstfält som dans, arkitektur, film, bildkonst och digitalt berättande. De har involverat människor i alla åldrar, som bor på olika orter, har olika bakgrunder och olika framtidsdrömmar. Det är en utmaning att summera erfarenheter från alla projekten på ett rättvist sätt. Medverkande i projekten har pratat om glädje, stolthet, nyfikenhet och engagemang. De har också uttryckt frustration, uppgivenhet och kritik.

Det finns en styrka i att låta projekten rymma alla dessa upplevelser. Sofia Wiberg föreslår ett förhållningssätt där vi flyttar fokus från om ett projekt gick bra eller dåligt, om det var lyckat eller misslyckat, till ett mer nyfiket närmande av att vilja förstå vad som hände. Hon vill öppna för en förståelse som ger plats åt ”både och” istället för ”antingen eller”.

Filosofen Jonna Bornemark skriver i samma antologi liknande om paradoxer. I ett ”antingen eller”-synsätt är det lätt att känna sig handlingsförlamad. Men en paradox är inte ett problem som går att lösa med ett enda rätt svar, det innebär istället två sidor i en fråga där vi inte kan bortse från varken den ena eller den andra. Vi måste handla inom paradoxen och i varje situation bedöma vilken av de två sidorna vi bör ta mest hänsyn till.

Bornemark skriver om asymmetris paradox och menar att de relationer som finns mellan olika aktörer och individer i deltagandeprocesser är asymmetriska. De är ojämlika eftersom vi har olika makt och därmed olika möjligheter att agera. Det handlar om vem som kan initiera projekt, formulera behov och söka pengar. Inom denna utlysning har nästan alla förslag kommit från etablerade aktörer vilket kan tyckas långt från den gräsrotskultur som många föreslagit att deltagarbaserad kultur bör handla om. Ett annat perspektivet här är att det är ett stort ansvar att lägga på ”vanliga människor” att formulera projektidéer, söka pengar i komplicerade formulärsystem och sedan ansvara för projektplaner och

budgetar. I Region Skånes utlysning har kanske gräsrotsinitiativet fått stå tillbaka för att det ska kunna skapas möjligheter för människor att prova på kulturskapande tillsammans med professionella i regionen.

Tydlighetens och öppenhetens paradox rör sig mellan projektens tydliga ramar och möjligheter att påverka. Ett på förhand bestämt projektupplägg underlättar rekrytering av deltagare men gör processen mindre demokratisk. Inom det som Jonna Bornemark benämner Icke-vetandets och kunskapens paradox finns ett handlingsutrymme där vi vågar prova oss fram, trots att vi kanske inte riktigt vet vart vi är på väg.

Utifrån samtal med projektens deltagare har det blivit tydligt att projekt som dessa alltid är lärorika. Deltagande bygger, som många påpekat, på relationer som kräver både tid och omsorg. Ibland blir det obekvämt, och i vissa fall har ingenting blivit som det var tänkt från början. I andra situationer har sammanhang skapats som möjliggjort fantastiska möten och upplevelser. Det kan vara svårt med deltagande och relationer. Men för varje projekt ökar kunskapen, och synliggör på samma gång ännu mer som vi ännu inte vet.

SPECT scenkonst, Biblioteken i Malmö och ABF Malmö har samarbetat i projektet *Walk in my shoes* där boende i Malmö mötts och berättat sina och varandras historier om aspekter av ensamhet. På bilden samtalar Agneta Timotej och Emma Gao.

Foto: Mohamad Khalifeh

Tänk på!

Förstå målgruppen

Fundera över vem som ska delta. Kan alla intresserade medverka eller riktar ni er till en specifik målgrupp? Ska gruppen vara blandad vad gäller exempelvis ålder eller söker ni en grupp som är mer homogen? Vill ni nå så många som möjligt eller vill ni arbeta mer fokuserat med en mindre grupp? Fundera över vad som är möjligt att uppnå inom projektets tids- och budgetramar. Undersök den önskade målgruppens behov, förutsättningar och önsknings. Ett första steg kan vara att prata med en nyckelperson som har en relation till målgruppen eller besöka en plats där målgruppen befinner sig.

Förankra samarbete

Fundera över vem ni vill samarbeta med. Prata noga igenom hur ni vill jobba tillsammans. Hur ser era verksamheter ut, vilka förutsättningar har ni för ett samarbete, vilka resurser finns att tillgå? Hur ser era gemensamma visioner ut för projektet, vad vill era respektive verksamheter få ut av projektet och samarbetet?

Formulera syfte

Fundera över vad som är kärnan i projektet och låt processen kretsa kring den. Mycket kommer att förändras under vägen, så vilka är de viktigaste aspekterna som inte är förhandlingsbara? Varför ska detta projekt genomföras? Vad får olika medverkande aktörer och deltagare ut av det?

Hitta processledare

Fundera på vem som ska leda det deltagande arbetet. Vilka kompetenser behövs, vilka egenskaper och erfarenheter bör personen eller personerna ha? Bör det vara en person eller flera som delar på ansvaret? Tänk på att representation är viktigt och att deltagarna måste kunna känna tillit till processledaren, den personen är ofta länken mellan projektägare och deltagare.

Skapa relationer

Att vara lyhörd och nyfiken är grunden för ett gediget relationsbyggande. Förtroende och tillit behövs för alla kreativa och konstnärliga processer. Det gäller både relationer till och mellan deltagare och mellan samarbetsparter. Om deltagarna inte känner sig trygga, sedda och omhändertagna, kommer de kanske inte på nästa träff.

Var öppen

Var öppen för förändringar och var beredd på anpassningar. Projektet kommer att utvecklas under processens gång. Samarbeten kommer att förändras, grupper av deltagare ska sättas ihop. Den deltagande processen kommer behöva anpassas efter gruppen och personerna som deltar. Kanske blir nästan ingenting som ni tänkt. Det innebär inte nödvändigtvis att projektet misslyckats, snarare kan det vara ett bevis på att processen formats av deltagarna.

Var generös

Förenkla för människor att delta och förutsätt inte att alla har samma resurser. Bjud på fika eller mat om det önskas. Betala bussbiljetter så att alla kan komma. Håll träffar på platser dit det är lätt för deltagare att ta sig. Köp ponchos till alla om ni ska vara ute när det regnar.

Var tydlig

En tydlig demokratisk process underlättar. Vilka olika delar består projektet av? Vad förväntas av deltagarna och vad kan de förvänta sig? Vad kan deltagarna påverka och vad går inte att påverka? Berätta också varför. Låt deltagarna ta mer ansvar allt eftersom.

Samla lärdomar

Det finns alltid lärdomar att göra i deltagande projekt. De kan vara svåra att utvärdera, att bara räkna hur många som deltagit säger ingenting om deltagarnas upplevelser. Fokusera istället på lärdomar och nya kunskaper.

Läs mer:

Perspektiv på Konst Händer

<https://statenskonstrad.se/rapport/perspektiv-pa-konst-hander/>

I projektet *Spotlight – Vad gjorde Mika igår kväll?* har ABF och Trelleborgs Museum bjudit in unga mellan 15 och 20 år att skapa kultur. På bilden en workshop i sömnad med Julia Kryhl.

Foto: John Erenbo

Region Skånes kulturförvaltning
kultur@skane.se | skane.se/kultur

